

بررسی توان گردشگری در استان چهارمحال و بختیاری

تاریخ دریافت: ۹۸/۰۲/۱۴

تاریخ پذیرش: ۹۸/۰۳/۰۷

کد مقاله: ۴۳۱۲۲

فرحناز ابراهیمی^۱

چکیده

با توجه به جستجوی مردم برای یک مقصد جدید و بکر برای گذران اوقات فراغت و استراحت، استان چهارمحال و بختیاری یکی از بهترین مقاصد توریستی می باشد که ترکیبی از زیبایی های طبیعت و فرهنگ و تمدن غنی را دارا می باشد و این استان را به یک منطقه مستعد برای توسعه گردشگری تبدیل کرده است. تلفیق شایسته جاذبه های طبیعی با دیدنی های فرهنگی این استان به جهت داشتن سبک زندگی عشایری در این منطقه، این امکان را فراهم می آورد تا امر توسعه گردشگری در این منطقه با توجه خاصی به پتانسیل موجود در منطقه صورت گیرد. در این تحقیق، استعداد های گردشگری این استان با شیوه بررسی SWOT مورد بررسی قرار گرفته است تا از این طریق نقاط عمده قوت، ضعف، فرصت ها و تهدیدها در منطقه مشخص گردند بلکه بتوان در آینده سیاست های توسعه گردشگری را در این استان تدوین و اجرا نمود.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

واژگان کلیدی: استعداد، گردشگری، بررسی SWOT، استان چهارمحال و بختیاری

۱- کارشناس ارشد گردشگری و محیط زیست، دانشکده منابع طبیعی، دانشگاه تهران (farebrahimi@ut.ac.ir)

در دنیای صنعتی کنونی در ایران که مردم به مشاغل پراسترس مشغول می باشند، نیاز آنها به استراحت و گردش موجب افزایش توجه آنها به پدیده گردشگری گردیده است. در پی جستجوی آنها برای مقصدی جهت برآوردن نیازهای روحیشان، استان چهارمحال و بختیاری با وسعت ۱۶۵۳۳ مترمربع و جمعیت ۸۰۳۶۸۶ نفر (مرکز آمار مسکن و جمعیت، ۲۰۰۱) کتاب آمار سال، ۱۳۸۳: ۳۵۲) در جنوب غربی ایران و در مرکز رشته کوه های زاگرس به مانند منطقه ای بکر و خوش آب و هوا نمایان است. موقعیت جغرافیایی استان، آب و هوای مناسب آن، قله های پر از برف آن، جنگلهای انبوه در کنار کارون و زاینده رود پرآب همراه با تالابهای ملی و بین المللی، این استان را به یک جاذبه بکر برای گردشگران داخلی و خارجی تبدیل کرده است. کوهنوردی، شکار، اسکی و انواع مختلف ورزش های آبی به همراه آب و هوای مطبوع این استان را از دیگر استانهای ایران مجزا نموده است به طوری که این استان را به بازاری برای فعالیت های گردشگری از جمله طبیعت گردی تبدیل نموده است. علاوه بر این، وجود مراتع و دشت های وسیع با پوشش گیاهی و جانوری متنوع هر محقق و گیاهشناس خارجی را به حیرت واداشته است. از سویی دیگر، از آنجایی که جوامع اصلی ساکن در این استان ایل بختیاری (۹۸٪) با یک تاریخچه کهن و غنی و غالباً سبک زندگی عشایری می باشند، این منطقه را به یک جاذبه فرهنگی خیلی جالب برای گردشگران و مردم شناسان تبدیل کرده است. علاوه بر این، با تجزیه و تحلیل ارزش افزوده در بخشهای اقتصادی مختلف در این استان، مشخص می گردد که این ارزش در بخش کشاورزی ۲۴/۱٪، در بخش صنعت ۲۳/۶٪ و در بخش خدمات ۵۲/۳٪ تولید ناخالص ملی (کتاب آمار سال، ۱۳۸۳: ۳۴۰) بوده است. رقم بالای بخش خدمات نشانگر استعداد خدمات و تجهیزات برای بخش گردشگری در این منطقه می باشد. در این تحقیق، موقعیت کنونی گردشگری در استان چهارمحال و بختیاری بر اساس روش بررسی SWOT برآورد می شود. لذا هدف از این تحقیق ایجاد فرصتی برای سیاست گذران می باشد تا استراتژیهای را در جهت توسعه گردشگری در استان به کار بندند.

۲- بازاریابی گردشگری و بررسی SWOT

بهترین شیوه برای تشخیص توان طبیعی محیط زیست، درک فعالیت های اجتماعی و تاثیرات اقتصادی در یک منطقه آن گونه که ورینگ و نیل (۱۹۹۹) معتقدند از طریق یک بازاریابی و بررسی نقاط قوت، ضعف، فرصت ها و تهدیدها (SWOT) بدست می آید. به عبارت دیگر، SWOT شیوه ای موثر برای بررسی وضع کنونی بازار گردشگری و پیش بینی فرصت ها و تهدیدهایی است که ممکن است در آینده روی مدیران گردشگری و گردشگران تاثیر داشته باشد. بررسی بازاریابی محیط های درونی و بیرونی که به طور بالقوه روی این صنعت تاثیر می گذارند، اولین گام در جهت پایدار نمودن بازاریابی برای سازمان های گردشگری است. تحلیل و ارزیابی قابلیت های مزبور به گونه علمی همراه با رعایت مسائل زیست محیطی ضرورت دنیای امروز است. (woodly, 1993: 63). یکی از راهکارهایی که برای گسترش صنعت گردشگری می تواند مفید باشد شناسایی هرچه بیشتر توانمندیها و قابلیت های نقاط مستعد و برنامه ریزی دقیق جهت امکان سنجی این مناطق به لحاظ توان جذب گردشگر می باشد (صمدی، ۱۹۹۲: ۳۸). با توجه به تحقیقاتی که در داخل و خارج از ایران در زمینه بررسی توان گردشگری و توسعه گردشگری با استفاده از تکنیک SWOT انجام شده است به نظر می رسد که این روش برای بررسی توان گردشگری در استان چهار محال و بختیاری روش بهینه ای باشد. هونگ (۲۰۱۰: ۱۳۶) در مقاله ای به بررسی اکوتوریسم پارک ملی پنانگ با استفاده از روش SWOT پرداخته و عوامل اجتماعی، اقتصادی و محیطی منطقه را مورد بررسی قرار داده است. نوروزی (۱۳۸۳: ۲۳) در مقاله ای به ارزیابی توان محیطی برای توسعه توریسم در دهستان چغاخور پرداخته و به این نتیجه رسیده است که تمامی سطح منطقه از توان بالایی برای توسعه اکوتوریسم برخوردار است. رکن الدین افتخاری و همکاران (۱۳۸۴: ۶۰) در تحقیقی به ارائه راهکارهای توسعه گردشگری روستایی با استفاده از مدل SWOT مطالعه موردی دهستان لواسان کوچک پرداخته اند و به این نتیجه رسیده اند که آستانه آسیب پذیری نقاط روستایی به علت گردشگری بودن بسیار بالاست و نیازمند بازنگری و ارائه سیاست های مناسب در جهت رفع محدودیت ها و استفاده از مزیت های نسبی موجود می باشد. ویور و لاوسون (۲۰۰۲) نیز برای بازاریابی راهبردی گردشگری از تحلیل SWOT استفاده کرده و با طرح سوالاتی جهت بررسی ساختار درونی و محیط بیرونی توانسته تاکتیکهای کوتاه مدت و بلند مدت اهداف برنامه ریزی بنیادی را تعیین نماید.

در فرآیند برنامه ریزی راهبردی از مدل تحلیلی SWOT برای تدوین راهبردها استفاده می شود. این مدل برگرفته از دانشکده بازرگانی هاروارد می باشد (صمدی و همکاران، ۱۹۹۲: ۴۰) و متشکل از نقاط قوت، ضعف، فرصت ها و تهدیدها است. این مدل از این نظر اهمیت دارد که همواره می توان عوامل خارجی و داخلی که بر قدرت یا ضعف یک منطقه اثر دارد را تشخیص بدهد. هدف از بررسی مسائل داخلی تشخیص و ارزیابی نقاط قوت و ضعف هر بخش کاربردی در مکان گردشگری می باشد. از سوی دیگر، هدف اصلی از تجزیه و تحلیل مسائل خارجی تشخیص و ارزیابی فرصت ها و تهدیداتی است که در توسعه گردشگری وجود دارند.

تجزیه و تحلیل موارد داخلی و خارجی شامل بررسی جزئی موقعیت جنبه های زیست محیطی، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و زیرساختی و روابط آنها با توسعه فعالیت های گردشگری پایدار می باشد.

در بررسی SWOT در تحقیق حاضر امکان بررسی نقاط قوت، ضعف، فرصت ها و تهدیدهای صنعت گردشگری در استان چهارمحال و بختیاری فراهم می شود. نقاط قوت شامل جاذبه ها و امکانات مقصد گردشگری است که با نیازهای مصرف کنندگان هماهنگ می باشد، نقاط ضعف که اغلب در ارتباط با امکانات مقصد می باشد، فرصت ها فاکتورهای هستند که تحت کنترل مزایای مقصد می باشند و در نهایت، تهدیدها که در واقع فاکتورهای خارجی تاثیر گذار در این صنعت می باشند و همه در این مقاله مورد بررسی قرار می گیرند.

۳- روش تحقیق

علاوه بر استفاده از داده های ثانویه و مرور منابع علمی موجود در مدارک ملی و محلی، تکنیک اولیه برای جمع آوری داده ها مصاحبه های عمیق ساختاری بود که با مهمترین افراد درگیر در صنعت گردشگری در منطقه صورت گرفت. این کار با یک سفر بازدید از منطقه آغاز شد تا یک ارزیابی کلی برای تشخیص اولین سازمانها و افرادی که درگیر منطقه هستند صورت گیرد. افراد نمونه درگیر در بخش گردشگری شامل این موارد هستند: صاحبان صنعت گردشگری (گردانندگان تور و مدیران آژانسها، هتلداران)، پژوهشگران، برنامه ریزان و متخصصین بخش دولتی، نمایندگان بخش سوم (موسسات، نهادهای غیر دولتی^۱)، گردشگران و مردم محلی در استان چهارمحال و بختیاری به علاوه مقامات محلی. تعداد ۲۲ مصاحبه با افراد نمونه انجام شد که ۱۲ تا از آنها در محل استان صورت گرفت. سوالات اصلی پرسش شده در مصاحبه ها درحوزه مهمترین نقاط قوت، نقاط ضعف، فرصت ها و تهدیدهای صنعت گردشگری در منطقه بود.

۴- نتایج و بحث

۴-۱- تجزیه و تحلیل SWOT در منطقه

نقاط قوت (Strengths): مهمترین نقاط قوت استان چهارمحال و بختیاری به موارد زیست محیطی آن مربوط می شود. استعداد وسیع طبیعی منطقه با اقلیم دلپذیر مردم زیادی را برای بازدید از بخشهای مختلف منطقه جذب کرده است. رودخانه های زیبا به همراه کوهها نوعی آرامش و طمانینه را بر بازدیدکنندگانی که خسته از کارهای روز مره هستند و می خواهند که از استرس فارغ شوند ارزانی می نماید. به طور خلاصه، شهرت این استان به عنوان «بام ایران» (سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان چهارمحال و بختیاری، ۱۳۸۳: ۱۵۳) و یا «زیبای خفته زاگرس» (سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان چهار محال و بختیاری، ۱۳۸۴: ۱۲۷) می تواند بازدیدکنندگان علاقمند را جذب نماید تا محیطی بکر را در این منطقه تجربه نمایند.

از سوی دیگر مهمترین نقطه قوت اجتماعی-فرهنگی این منطقه تمدن قوی جامعه محلی و سبک زندگی قومی و طایفه ای آنها می باشد. این منطقه دارای یک نوع زندگی عشایری می باشد که آنرا تبدیل به یک موزه زنده کرده است بدین صورت که عناصر فرهنگی و ارزشهایی که در جاهای دیگر ناپدید شده اند، به عنوان بخشی از زندگی روزمره در این استان تلقی می گردند. علاوه بر این، مهمانداری ساکنین منطقه به جذب گردشگر کمک می کند. این موجب خواهد شد که بازدیدکنندگان مجدداً به این منطقه بازگردند یا منطقه را با یک خاطره خوب از سفرشان ترک نمایند. آنها هرگز مهربانی و رفتار اجتماعی ایل بختیاری، غذاهای محلی، رقص محلی، پوشش و صنایع دستی آنها را فراموش نخواهند کرد.

نقاط ضعف (Weaknesses): مهمترین نقطه ضعف صنعت گردشگری در منطقه به فقدان استراتژی و خط و مشی معین در گردشگری برمی گردد. فقدان تخصصی شدن در مدیریت گردشگری به عنوان مختلف از جمله کمبود همکاری خوب بین افراد، فقدان تبلیغات در داخل و خارج از کشور و فقدان اطلاعات و مهارتها درخصوص گردشگری نمایان می گردد. به نظر می رسد آن طور که مصاحبه شوندگان معتقدند بزرگترین ضعف به کمبود یک همکاری خوب بین بخشهای مختلف بر می گردد. نگاه بخشی نه یک نگاه فوق بخشی بین افراد منتهی به یک رابطه مشکوک می شود که شانس روابط صادقانه را کم می کند و بنابراین اجازه ایجاد یک همکاری خوب را نمی دهد. فقدان تبلیغات همچنین به عنوان فاکتور دیگر عدم تخصصی شدن در نظر گرفته می شود. بهترین تبلیغات این استان که تاکنون در داخل ایران صورت گرفته از طریق رسانه های ملی و مقالات مختلفی در روزنامه ها و مجلات به همراه تعداد اندکی پایان نامه برای ارائه بکر بودن استان چهارمحال و بختیاری بوده است. هرگز تبلیغاتی در یک مقیاس جهانی و هیچ اطلاعات خاصی در وب سایت های ملی و محلی نبوده است. جنبه سوم ضعف تخصصی بودن، کمبود دانش و آگاهی

1- NGO

در زمینه گردشگری است. رفتار خشن بعضی از پرسنل هتل‌ها و رستورانها، عدم توانایی در یادگیری زبانهای خارجی در بین راهنمایان تورها و تورگردانان، همچنین قیمت‌های مختلف برای محصول مشابه مهمترین عواملی هستند که بیانگر این ضعف هستند.

تغییر فرهنگی و تقلید از فرهنگ شهری بین طوایف منجر به انقراض جمعیت عشایر در آینده نزدیک خواهد شد و به عنوان ضعف اجتماعی-فرهنگی در نظر گرفته می‌شود. همچنین دلایل دیگری برای انقراض عشایر در این منطقه وجود دارد. فقدان یک خط و مشی روشن برای امور عشایر و میزان بالای بیسوادی بین آنها منجر به کمبود توجه مسئولان محلی به آنها شده است که در نهایت تمایل عشایر به بحث سکونت دائم را در پی خواهد داشت. بنابراین، انقراض عشایر هم عموماً منجر به علاقه کم گردشگران و بخصوص طبیعت گردان به سمت این منطقه خواهد گردید. ضعف مهم دیگر در زیر ساخت های گردشگری و فقدان امکانات گردشگری در چنین منطقه وسیعی می باشد. آنچه که آنرا بدتر می کند، فقدان حداقل امکانات برای گردشگران در مکانهای دور و غیر قابل دسترس می باشد (به طور مثال، روستای سرآقاسید). علاوه بر این، تنها پرواز بین المللی استان به کویت موجب توجه کمتر گردشگران غربی به این منطقه بکر شده است. با توجه به علاقه بازدیدکنندگان داخلی، فقدان خط راه آهن دیگر ضعف زیرساختاری در منطقه می باشد. کمبود سیستم ارتباطات و فناوری اطلاعات^۱ و فقدان وب سایت‌های تبلیغاتی برای معرفی استعدادهای موجود استان نیز به این ضعف اضافه می شود. (جدول ۱)

جدول ۱: عوامل درونی گردشگری در استان چهارمحال و بختیاری

عوامل درونی	نقاط ضعف	نقاط قوت
سیاسی	فقدان تخصصی شدن (مشارکت / تبلیغات / دانش و آگاهی)	
اجتماعی- فرهنگی	انقراض عشایر	مهاجرت عشایر، آداب و رسوم و ارزشها آوازه مهمان نوازی مردم استان
فناوری- زیرساختاری	عدم توسعه منطقه برای گردشگری: زیر ساختها و امکانات، امکانات دسترسی، فناوری کامپیوتری و ...	
زیست محیطی	استعداد وسیع طبیعی منطقه و آب و هوای دلپذیر	

فرصت‌ها (Opportunities): در خصوص فرصت های اجتماعی-فرهنگی، استعدادهای مختلف برای انواع دیگر گردشگری در این منطقه باید ذکر شود. توان زمین شناسی مربوط به تپه ها و گسل‌های فراوان آن بسیاری از ژئوتوریست‌ها را برای بازدید از این مکانها می تواند جذب نماید تا در قالب "گردشگری علمی" به تحقیق و پژوهش بپردازند. همچنین منطقه با استعدادهای زیاد برای کشاورزی و زندگی روستایی در نتیجه تنوع آب وهوایی و تنوع زیستی غنی می تواند فرصتی برای رشد «توریسم کشاورزی» و یا «توریسم روستایی» باشد. این نوع گردشگری می تواند در اطراف رودخانه کارون و طبیعت بازفت در استان دیده شود. همچنین مناطق بسیاری با استعدادهایی برای گردشگران ماجراجو که علاقه به انجام فعالیت های ورزشی مهیج در طبیعت دارند وجود دارد. این نوع "گردشگری ماجرا جویانه" می تواند در رودخانه زاینده رود و تونل کوه‌رنگ توسعه یابد. علاوه بر این، "توریسم عشایری" دیگر بازار گردشگری در این استان می باشد که در حال حاضر این نوع از گردشگری انگیزه زیادی را در بین توسعه دهندگان صنعت گردشگری در ایران پیدا کرده است. به علاوه، توجه خاص به "گردشگری طبیعت پایه" در بین مردمی که با مشکلات زندگی بسیاری مواجه هستند و در زندگی روزانه شان دچار استرس هستند، در حال افزایش می باشد. موقعیت جغرافیایی این استان بین دو استان اصفهان و خوزستان با میزان بالای تقاضای گردشگری نیز می تواند به عنوان یک فرصت زیست محیطی در استان چهارمحال و بختیاری ذکر شود هر چند که نیاز مبرم به فرهنگ سازی وسیعی در زمینه حفظ محیط زیست در بین گردشگران داخلی وجود دارد.

تهدیدها (Threats): اولین و مهمترین تهدید در زمینه توسعه گردشگری در منطقه مربوط به فضای موجود سیاسی می شود که استفاده از فرصت های موجود در منطقه را برای غلبه بر ضعف ها با مشکل مواجه می سازد. فضای سیاسی اخیر مربوط به موضوع تحریم‌های اخیر آمریکا علیه ایران ورود گردشگران حتی از کشورهای مسلمان را به این منطقه تهدید می نماید. چرا که

همه گردشگران به دنبال مکانی امن برای تفریح هستند و با توجه به تبلیغات رسانه ای موجود علیه ایران در جهان طبعاً این احساس امنیت کاهش خواهد یافت.

علاوه بر این، رقابتی که بین ایران و دیگر مناطق باموقعیت های مشابه طبیعی و فرهنگی وجود دارد تهدید دیگری برای توسعه گردشگری می باشد. این تفاوت می تواند به وضوح در کشورهای از قبیل ترکیه، دبی، ارمنستان و گرجستان دیده شود که نشانگر مدیریت بهتر گردشگری در این کشورها می باشد. این یک تهدید جدی برای کشور ایران است چرا که سالانه بازدید کنندگان زیادی به ترکیه می آیند بدون اینکه از ایران گذر کنند. در ارتباط با تهدیدات اجتماعی - فرهنگی، می توان به تخریب بالای محیط زیست توسط گردشگران داخلی اشاره نمود که به نظر می رسد می بایست روی این موضوع فرهنگ سازی صورت گیرد. در نهایت، تهدید زیست محیطی برای ورود گردشگران به این منطقه وجود زمین لرزه های پیشین و دیگر بلایای طبیعی از قبیل سیل، ریزش بهمن و ... می باشد (جدول ۲).

جدول ۲: عوامل بیرونی گردشگری در استان چهارمحال و بختیاری

عوامل بیرونی	تهدیدها	فرصت ها
سیاسی	فضای سیاسی مربوط به تحریمها رقابت بین ایران و دیگر کشورهای مشابه	
اجتماعی - فرهنگی	تخریب محیط زیست توسط گردشگران داخلی	وجود استعداد برای انواع مختلف گردشگری از قبیل: ژئوتوریسم، توریسم کشاورزی، توریسم علمی، توریسم ماجراجو، توریسم عشایری و طبیعت گردی
زیست محیطی	بلایای طبیعی از قبیل: زلزله، ریزش بهمن، و سیلابهای فصلی، ریزش کوه	موقعیت جغرافیایی استان بین دو استان اصفهان و خوزستان

نتیجه گیری

در این تحقیق موقعیت کنونی گردشگری در استان چهارمحال و بختیاری بر اساس شیوه SWOT مورد بررسی قرار گرفت که برای انجام آن شیوه تحقیق کیفی با انجام مصاحبه با افراد درگیر در صنعت گردشگری و به خصوص گردشگری پایدار اتخاذ شده است. بر این اساس، مهمترین نقطه قوت منطقه وجود طبیعت و فرهنگ خاص آن می باشد. ترکیب زیبایی طبیعت و محیط زیست بکر با جاذبه های غنی زندگی عشایر در استان تعداد زیادی از گردشگران علاقمند را به منطقه جذب نموده است. هرچند کاستی ها و ضعف های اساسی هم در منطقه وجود دارد که می تواند مانع روند سریع توسعه این صنعت شود. مهمترین ضعف ها مربوط به خط مشی گردشگری، برنامه ریزی، تصمیم گیری و مدیریت در سطوح ملی و منطقه ای می باشد که عبارتند از: فقدان تخصص، کمبود زیرساخت ها و انقراض عشایر. از سویی دیگر، از جمله فرصت های موجود در منطقه موقعیت جغرافیایی استان بین دو استان گردشگری با تقاضای بالا و نیز رشد روزافزون انواع مختلف گردشگری می باشد. از مهمترین تهدیدهای منطقه نیز می توان به فضای سیاسی جهانی در خصوص مسئله تحریمها اشاره نمود که ورود گردشگران بین المللی را به این منطقه تهدید می کند.

با مرور مواردی که در جداول SWOT بیان شده اند، واضح است که همه ضعف ها و تهدیدهای منطقه منجر به حجم پایین گردشگر در این منطقه خواهد شد. بنابراین، همه نقاط قوت و فرصت های موجود به کار می روند تا این مشکل عمده را رفع نمایند. میزان انتقادی گردشگران ملی و بین المللی مهمترین مشکلی است که توسعه گردشگری را در این استان تحت الشعاع قرار می دهد. در تحقیق حاضر نیز مهمترین مسائل گردشگری در استان چهارمحال و بختیاری تشخیص داده می شوند برای اینکه مهمترین مشکل منطقه که کمبود بازدیدکننده در استان می باشد حل شود.

بررسی ساختارهای اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی و زیرساختی استان، محرومیت آن و نیاز آن برای توسعه سریع را منعکس می نماید. برای ارتقاء شرایط زندگی مردم محلی و گسترش زیرساختها به نظر می رسد داشتن یک دیدگاه علمی و اصولی به بازار گردشگری پایدار راه حل درستی باشد. از آنجائی که این استان یک استان صنعتی نیست، توسعه گردشگری قطعاً می تواند به عنوان صنعت اصلی برای برآوردن نیازهای ساکنان آن باشد. ورود گردشگران تا حد زیادی به توسعه منطقه در موارد اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی و زیرساختی کمک می کند. در این مورد، جریان گردشگران خارجی بسیار تاثیرپذیرتر خواهد بود تا گردشگران ملی،

چرا که تاثیرات احتمالی منفی توسط گردشگران خارجی قابل مقایسه با منافع زیادی که هرگز توسط گردشگران داخلی بدست نمی‌آید، نمی‌باشد.

منابع

۱. "مرکز آمار و اطلاعات، کتاب آمار سال،" استان چهارمحال و بختیاری، (۱۳۸۳)، ۵۲۰ ص
۲. رکن الدین افتخاری عبدالرضا، مهدوی داوود، (۱۳۸۴)، "راهکارهای توسعه گردشگری روستایی با استفاده از مدل SWOT مورد: دهستان لواسان کوچک"، مجله مدرس، انتشارات دانشگاه تربیت مدرس، شماره ۴۵، صص ۵۳-۶۸
۳. سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان چهارمحال و بختیاری، "راهنمای گردشگری استان چهارمحال و بختیاری: بام ایران"، (۱۳۸۳)، ۲۰۰ ص
۴. سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان چهارمحال و بختیاری، "سفر به استان چهارمحال و بختیاری: در همسایگی آسمان"، (۱۳۸۴)، ۱۷۰ ص
۵. صمدی خادم شهرام، حکیمی عابد مهسا، فتائی ابراهیم، (۱۳۹۲)، "بررسی پتانسیل‌های اکولوژیکی و گردشگری دریاچه نئور به منظور برنامه ریزی توسعه پایدار اکوتوریسم بر اساس مدل سوات"، فصلنامه علمی محیط زیست، شماره ۵۷، ۲۹-۴۳ صص
۶. نوروزی آورگانی اصغر، نوری هدایت اله (۱۳۸۳)، "ارزیابی توان محیطی برای توسعه پایدار توریسم در دهستان چغاخور"، مجله پژوهشی دانشگاه اصفهان، شماره ۶۱، صص ۲۸-۱۳
7. Weaver, D., Lawson, M. (2002), Tourism Management, 2nd Edition, Sydney, John Wiley & Sons, Australia
8. Filiipiak, A., ONeil, J. (2003), Nature- based Tourism and Recreation in the Promotional Forest Complex Kozienicka Primeval Forest; Analysis of development potential, MSc thesis, Wageningen Univ., The Netherlands.
9. Hong, Ch., Chan, N. (2010), Strengthweakness-opportunities-threats Analysis of Penang National Park for Strategic Ecotourism Management ,World Applied Science Journal. V8, pp: 136-145.
10. Wearing, S., Neil, J. (1999), Ecotourism; Impacts, Potentials and Possibilities , Oxford, Great Britain.
11. Woodley, K.M. (1993), Responsible and Responsive Tourism Planning in the Community , Tourism Management, V23, pp: 170-183
12. Kutay, K. (1990), Ecotourism: Travel's New Wave. Vis à Vis, V. July, pp: 32-40
13. WWW.Sci.org

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی